

EKİNÖZÜ LAHDİ ÜZERİNE İLK DEĞERLENDİRME THE FIRST EVALUATION ON THE EKİNÖZÜ SARCOPHAGUS

FEVZİYE EKER*

Öz: “Ekinözü Lahdi” 2012 yılının Mayıs ayında Kahramanmaraş-Ekinözü İlçesi’ne tarafımdan yapılan bir ziyaret sırasında Yukarı İçmeler Mevkii’ni gezerken dikkati çeken bir lahittir. Arkeolog gözüyle daha yakından incelemek ve farklı bir yapıya sahip olduğu düşünüldüğünden bu lahdi bilim dünyasına kazandırmak amacı ile çalışmaya başlanmıştır. Lahit 1995 yılında Ekinözü Belediyesi tarafından gerçekleştirilen bir inşaat kazısı sırasında ortaya çıkarılmıştır. Çıktığı anda herhangi bir rapor tutulmamış olmalıdır ki belediyede de lahit ile ilgili olarak yazılı kayıtlara rastlanmamıştır. Kazıyı gözlemleyenlerin ifadesine göre; lahdin ortaya çıkarıldığı alanda lahit ile aynı malzemeden yapılmış defne yaprağı şeklinde bir de tas ortaya çıkarılmış ancak bu tas kırılmış ve herhangi bir kayıt altına da alınmamış olduğundan ve bu tasın lahit ile ilişkili olup olmadığı kesinlik kazanmadığından değerlendirmeye alınmamıştır. Alanda yine çok sayıda pişmiş topraktan su künkleri ortaya çıkarılmıştır.

Çalışmada lahdin bulunduğu alanda herhangi bir arkeolojik çalışma yapılmadığından nekropolis alanında mı ortaya çıktığı veya buraya taşınmış mı olduğu, ya da ölü gömme adetleri ve lahdin nekropoliste ne şekilde durduğu konusunda bir şeyler söylemek pek mümkün olmamıştır. Bundan dolayı sadece ikonografik ve kronolojik değerlendirilmesi yapılarak yerel üretim olup olmadığı konusu irdelenmiş ve sonraki dönemlerde kullanım şekillerine değinilmiştir. Bu makale ile Kahramanmaraş Müzesi kayıtlarında olmayan lahdin bilim dünyasına kazandırılması sağlanmış olacaktır. Belki bu sayede eserin müzeye taşınması veya envanterlenerek kayıt altına alınması, ayrıca bulunduğu alanda arkeolojik araştırmalar yapılması da sağlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kahramanmaraş • Ekinözü • Lahit
• Girland • Değerlendirme

Abstract: “Ekinözü Sarcophagus” is a sarcophagus that attracted my attention while visiting the Yukarı İçmeler region during a visit to Kahramanmaraş-Ekinözü district in May 2012. It has been started to work in order to examine it more closely by looking at with the eye of an archaeologist and to gain this sarcophagus to the scientific world since it is thought to have a different structure. The sarcophagus was uncovered during a construction excavation conducted by the municipality of Ekinözü in 1995. No reports might have been kept at the time of its excavation as there were no written records about the sarcophagus in the municipality. However, according to the testimony of those who observed this excavation; a bowl, which was in the form of the bay leaf made of the same material as the sarcophagus, was uncovered in the same area, but that stone was broken and was not recorded. It was not taken into consideration because it was not certain whether it was related to the sarcophagus. In the area, a large number of burnt clay water pipes were uncovered as well.

In this study, since any archaeological research was not carried out in the area where the sarcophagus found, it was not possible to say anything about whether the sarcophagus was uncovered in the necropolis area or if it was moved here, or how the burial customs were made and how the sarcophagus stood in the necropolis. Therefore, it has been scrutinized whether it is a local production by just evaluating iconographically, and it is mentioned the ways in which they are used in the following periods. With this article, the sarcophagus which is not in the records of Kahramanmaraş Museum will be gained to the scientific world. Perhaps in this way, it will be possible to transfer the work to the museum or to be recorded by taking its inventory, as well as to carry out archaeological research in the area where it was found.

Keywords: Kahramanmaraş • Ekinözü • Sarcophagus
• Wine • Garland • Evaluation

* Dr. Öğr. Üyesi, Ordu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Ordu. ☎ 0000-0001-5891-0793 | fevziyeeker@odu.edu.tr

Lahdin ortaya çıkarıldığı dönem konusundaki bilgilerin sağlanmasında yardımcı olan dönem Belediye Başkanı Sayın Nursi ÇELEĞEN’e teşekkür ederim. Ayrıca konu üzerinde araştırmalar yaparken fikirleri ile bana yardımcı olan Sayın Dr. Rifat ERGEÇ, Doç. Dr. Hasan BUYRUK’a teşekkürü borç bilirim.

Giriş

Kahramanmaraş, jeopolitik önemi nedeniyle tarih öncesi dönemlerden beri yerleşim görmüştür. Son yıllarda birçok merkezde yapılan araştırma ve kazılar Kahramanmaraş'ın arkeolojik açıdan önemli bir yerde olduğunu göstermektedir. Ayrıca kentin deprem bölgesinde olması sebebi ile ilk kurulduğu andan itibaren birkaç kez yer değiştirdiği bilinmektedir¹. Güncel bilgilere göre, ildeki en eski yerleşim Domuztepe Höyüğü'dür². Nurhak, Elbistan, Göksun ve Çağlayancerit gibi ilçeler ile sınırı olan Ekinözü, Roma Dönemi'nde de yerleşim görmüştür ve içme suyu ile tanınan bir ilçesidir (Fig. 1).

İnsanoğlunun var oluşundan buyana, tıpkı doğum gibi ölüm de hayatın önemli parçalarından biri olmuştur. Erken dönemlerden itibaren ölü gömme gelenekleri, inanca ve kültürel yapıya göre değişiklikler göstermiştir. Ayrıca ölen kişinin ekonomik durumu, toplumdaki yeri ve yaşamını sürdürdüğü coğrafya gibi unsurlar, bu değişikliklere etki eden faktörlerden olmuştur. Antikçağda olduğu gibi Roma Dönemi'nde de ölü kültü inanç sisteminin yansıması olan nekropolislere önem verilmiştir. Bunun yanı sıra nekropolislere sosyal statü farklılığını yansıtan mezar tipleri ile mezar mimarisinin oluşması sağlanmıştır³. Yapılan araştırmalar, ölü kültüründe uygulanan ritüellerin sivil vatandaşlar, devlette üstün hizmetlerde bulunan kişiler ile imparator ve aile fertleri arasında farklılıklar olduğunu göstermektedir⁴. Anadolu, birçok farklı uygarlığın beşiği olmasından dolayı değişik şekillerde ölü gömme adetleri ve mezar tiplerinin sergilendiği bir alan olmuştur. Bu bağlamda lahitler de Anadolu'da yaygın kullanılmış olan mezar tiplerindedir. Bununla birlikte lahitlerin öncüllerinin urneler ve altınlar olduğu düşünülmektedir⁵.

Erken dönemlerden itibaren kullanılan lahit sözcüğü, Hellence "Sarkophagos/σάρφαγιῆν= et yiyici" kelimesinden gelmektedir⁶. Roma öncesi uygarlıklarda karşımıza çıkmasına karşın yoğun olarak Roma Dönemi'nde genellikle nekropolislere görülen ve mermer, kalker, pişmiş toprak, taş, kurşun vb. değişik malzemelerden yapılmış sanduka tipi mezarlardır. Değişik biçimlerde gömülerin yapıldığı lahitlerin erken dönemlerden itibaren kullanıldığı bilinmektedir. En erken lahit örnekleri Mezopotamya ve Mısır'da MÖ III. binyılda görülür. MÖ II. binyılda Minos ve Miken Kültürü'nde pişmiş toprak, taş ve kilden lahit örneklerine rastlanmıştır⁷.

MÖ VII. yüzyıl sonları ile MÖ V. yüzyıl sonlarına kadar yoğun bir şekilde üretilmiş olan Klazo-



Fig. 1. Kahramanmaraş İlçe Haritası
(https://www.wikizero.com/tr/Kahramanmara%C5%9F%27%C4%B1n_il%C3%A7eleri)

¹ Gökhan – Kaya 2008, 16; Eker 2013, 26.

² Ürkmez 2014, 67.

³ Akçay 2017, 120.

⁴ Akçay 2017, 121 (bkz. dn. 476).

⁵ Koch 2010, 3.

⁶ Başaran 1998, 104; Koch 2001, 25; Akçay 2016, 23.

⁷ Turak 2005, 10, dn. 20; Akçay 2007, 22; Akçay 2016, 23.

menai Lahitleri Anadolu'nun en erken lahit grubunu oluşturan pişmiş toprak lahitlerdir⁸. Roma öncesi lahitlerin daha çok semerdam çatı şeklindeki kapağı ile tapınak modelli üretildikleri ve figürlerle süslenmiş olduğu görülmektedir. Özellikle MÖ V. yüzyıla tarihlenen Satrap Lahdi⁹, MÖ IV. yüzyıldan Ağlayan Kadınlar Lahdi¹⁰ ile İskender Lahdi¹¹ bu dönem lahitlerine verilebilecek güzel örnekler arasında yer almaktadır. Roma'ya geldiğinde genel mezar tipinin lahitler olduğu görülmektedir. Bu lahitler; girlandlı lahitler, yarı işlenmiş lahitler, frizli lahitler, sandık lahitler vb. farklı tiplerde üretilmişlerdir¹². Lahitler Roma Dönemi başlangıcından itibaren kullanılmış, İmparator Hadrianus Dönemi'nde (MS 117-138) seri üretime geçilmiş, İmparatorluk Dönemi'nde artarak devam etmiştir¹³. Özellikle MS II. yüzyıl başlarında Roma'da kremasyon gömü şeklinden inhumasyon gömüye geçilmiş olması lahitlerin yoğun bir şekilde kullanımını açıklar niteliktedir. MS IV. yüzyılda Hristiyanlığın yayılması ile birlikte pagan kültürüne ait lahitlerde azalma olurken Hristiyanlık inancını yansıtan lahitlerin üretimi MS V. yüzyıla kadar yoğun bir şekilde devam etmiştir¹⁴.

Çalışmaya konu olan lahit, girlandlı lahitler grubuna girdiğinden bu lahitlere biraz daha ayrıntılı olarak değinmek konunun anlaşılması açısından daha faydalı olacaktır. Girland; çiçek, yaprak ve yemişlerden uzunca bir hevenk şeklinde düz resim ya da kabartma olarak yapılan, uçlarından bir kurdele ile bağlanan ve ortası aşağı doğru sarkık bezeme ögesidir¹⁵. Hellenistik ve Roma Dönemi'nde lahitlerde şekilsellikten çok süslemelere önem verilmiştir ve bu yönüyle en yaygın süsleme olarak girlandlar kullanılmıştır¹⁶. Ana süsleme ögesi girland olan lahitlerin kökeni hakkında farklı görüşler olsa da genellikle Anadolu kökenli olduğu düşünülmektedir. Nitekim Anadolu'da lahitler üzerinde kullanılan girlandların, Geç Helenistik veya Erken Roma Dönemi içerisinde sunaklarda kullanılmış olması bu bilgiyi doğrular niteliktedir¹⁷. Anadolu'da çok sayıda girlandlı lahit ortaya çıkarılmış olmakla beraber müzelerimizde yayımlanmayı bekleyen birçok lahit korunmaktadır. Ayrıca bunların bir kısmının Anadolu kökenli olduğu, bir kısmının ise Attika etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Anadolu'ya özgü girlandlı lahitlerde genellikle uzun yüzde üç adet girland yayı, kısa yüzlerinde ise iki veya bir adet girland yayı bulunmaktadır. Bu girlandlara da çoğunlukla bir üzüm salkımı pandantif olarak asılmıştır. Girland taşıyıcısı olarak ise Eros, Nike ve koç bazen de boğa betimi kullanılmıştır.

Anadolu üretimi en erken örnekler arasında sayabileceğimiz Burdur- Kibyrtis'te bulunan ve şu an Burdur Müzesi'nde sergilenen girlandlı Bubon Lahdi Hellenistik Dönem'e tarihlenmektedir¹⁸. Roma İmparatorluk Dönemi'nde bu tip lahitlere özellikle Anadolu ve Suriye'de oldukça fazla rast-

⁸ Bakır 2000, 48; Yılmaz 2002, 77.

⁹ https://tr.wikipedia.org/wiki/Satrap_Lahdi (E.T. Haziran 2019).

¹⁰ Bayçın, 2001, 35.

¹¹ Pasinli, 1989; Başgelen 2013.

¹² Işık 1977, 280-283; Çelik 2010, 13.

¹³ Çelik 2018, 183.

¹⁴ Koch 2001, 88; Akçay 2016, 24.

¹⁵ Saltuk 1997, 69; Sağlan 2012, 245.

¹⁶ Ergeç 2001, 391.

¹⁷ Koch 2001, 219, 225.

¹⁸ Stročka 1996, 457; Koch 2001, 214, 2015; Çelik 2010, 14.

lanmıştır¹⁹ Attika tipi lahitlerde ise uzun yüzde genellikle iki kalın gırland yayı ve bunları taşıyan Eros, boğa başı (bukranion), kartal vb. taşıyıcılar görülmektedir. Lünettelede ise aslan başı, sfenks, rozet vb. betimler yer alabilmektedir²⁰. Anadolu’da iyi işçilikli olarak tanımlayabileceğimiz gırlanlı lahit örneklerinin görüldüğü merkezler arasında ilk olarak Dokimeion ardından Aphrodisias, Side ile Kilikya’daki bazı kentler sayılabilir²¹.

Ekinözü Lahdi

Çalışmaya konu lahit, Kahramanmaraş’ın 110 km kuzeyinde yer alan Ekinözü İlçesi, Yukarı İçmeler Mevkii’nde bulunmaktadır. 2012 yılında ilçeye yapılan ziyaret esnasında karşılaşılan lahdin herhangi bir kaydının olmadığı ve bilimsel yayının yapılmadığı anlaşılmıştır. Bunun üzerine 2012 yılındaki Ekinözü Belediye Başkanı Erol Üstün ile yapılan görüşmelerde; lahdin 1995 yılındaki belediye inşaat çalışmaları sırasında ortaya çıktığı, ayrıca bu lahit teknesine benzer teknelerin bölgede “sal” adı verilen kaplıca tedavileri için kullanıldığı ifade edilmiştir. Bu bilgilerle Ekinözü Lahdi’nin sonraki dönemlerde gerçek amacının dışında bir havuz teknesi olarak kullanılabileceği anlaşılmıştır. Ayrıca Lahdin ön cephesinde alt tarafta tahliye deliğinin olması ve bulunduğu alanda suyun yola taşmadan akması için bir arkın yapılması lahit teknesinin su yalağı olarak kullanıldığını da düşündürmektedir. Günümüzde Yukarı İçmeler Mevkii’nde acı suyun aktığı çeşmeler yenilenmiş, lahit çeşmelerin önüne görsellik açısından zenginlik vermesi ve bölge tarihini göstermesi için yerleştirilmiştir. Bulunduğu ilçeden dolayı “*Ekinözü Lahdi*” olarak adlandırılan lahit bej renkli sert kalker taşından yapılmıştır. Oldukça sade bir işçiliğe sahip olan lahitte ölçüler aşağıdaki gibidir.

Lahit ölçüleri:

Uzunluk: 220 cm

Genişlik: 120 cm

Yükseklik: Dıştan: 80 cm, İçten: 76 cm

Topuk Yüksekliği: 13 cm

Tekne Cıdarı: 15 cm

Ekinözü Lahdi dikdörtgen biçimlidir ve topuk alt kısmı profilli olarak şekillendirilmiştir. Monolithik lahit teknesi kapaksız olarak ortaya çıkartılmıştır. Lahit teknesinde ön ve yan yüzler bezemeli, arka yüz ise işlenmeden sade bırakılmıştır. Arka yüzün işlenmeden bırakılması, lahdin nekropoliste veya kullanıldığı yerde duvara yaslı bir şekilde yerleştirildiğini göstermektedir.

Ön yüzde boru şeklinde iki adet

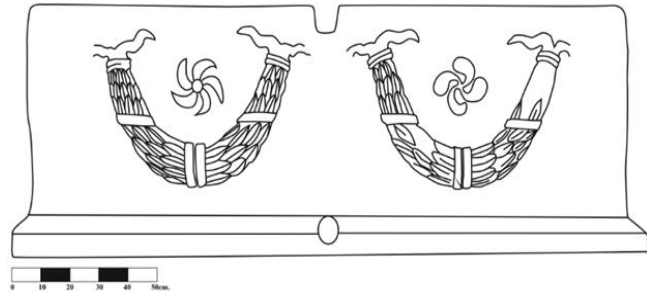


Fig. 2. Ekinözü Lahdi Ön Yüz

¹⁹ Koch 2001, 43.

²⁰ Koch 2001, 152; Roma Dönemi içerisinde uzun yüzünde iki adet gırland taşıyan lahit örneği için bk. McCann 1978, 25, fig. 12-13; Koch – Wight 1988, 30-31; Mustafa – Lovoya 2016, 211 vd.

²¹ Koch 2001, 173; Çelik 2010, 15.

defne yapraklı girland birbirinden bağımsız olarak asılmıştır. Girland taşıyıcılarının olmadığı nadir örneklerden birisidir. Yüzeysel bir defne yaprağı bezemesinin olduğu girlandlarda ayrıntıya inilmemiş yaprakların damarları yalnızca ortada belirgin bir çizgi ile gösterilmiştir. Üç kurdele (taenia) ile dört bölüme ayrılan girlandların başlangıç ve bitiş noktaları basit dalgalanmış kurdeleler şeklinde tamamlanmış olup, girlandlar orta kısma doğru kalınlaşmaktadır. Lünettelede birbirinden farklı tarzlarda işlenmiş rozet ya da rüzgârgülü betimlerine yer verilmiştir. Bunlardan sağdaki dört yapraklı soldaki ise beş yapraklı olarak düzenlenmiştir. Rozetlerde bir diğer farklılık ise sağdaki rozet uçlarının diğerine göre daha yuvarlatılmış bir şekilde işlenişidir. Betimlerin bir kısmı aşınmış olsa da tamamına yakını sağlam durumdadır. Lahit teknesinin ön yüz orta bölüm üst kısmında düzgün bir şekilde oyularak oluşturulmuş 8 cm genişliğinde bir oyuk bulunmaktadır. Bu oyukun olduğu kısımda kırlangıç kuyruğu şeklinde kenet izi dikkati çeker. Yine tam bu oyukun hizasında taban kısmında lahit teknesinin içerisindeki suyun boşalması için 7 cm çapında bir tahliye deliği vardır (Fig. 2).

Ekinözü Lahdi'nin ön yüzünde iki adet girland olması ile köşe taşıyıcılarının olmaması tipik Anadolu üretimi girlandlı lahitlerden farklıdır. Yapılan araştırmalarda Ekinözü Lahdi'nin birebir benzerine rastlanılamamıştır. Fakat ön yüzde girland sayısının iki adet olmasıyla ve bu girland yaylarının üç kurdele ile dört bölüme ayrılması yönünden Kayseri Müzesi örneği ile benzerlik göstermektedir²² (Fig. 3). Yine ön yüzde iki adet girland olmasıyla Adana Müzesinde sergilenen Attika tipinin yerel taklidi olan Elaiussa Sebaste girlandlı lahdi ile benzerdir (Fig. 4). Bunun yanı sıra MS II. yüzyıl başlarına tarihlenen Çorum-Çağlamaz Lahdi ön yüzde iki girland ve yarım kalmış olsa da bu girlandların defne yaprağı şeklinde işlenmesi Ekinözü Lahdi ile benzerlik gösteren diğer bir örnektir²³ (Fig. 5). Ayrıca ön yüzde iki girland olması ve bu girlandların taşıyıcısının olmaması yönünden Anavarza Kaya Lahdi ile karşılaştırılabilir²⁴.

Taşıyıcısız girlandlı lahitlere Güney ve Batı Anadolu'da çok fazla rastlanmamasına rağmen Orta Anadolu'nun doğu kesimlerinde karşımıza çıktığı belirtilmektedir²⁵. Bu yönüyle benzer olan lahitlerde farklı üsluplar kullanılmış olsa da ön yüzde iki girland olması ve girland taşıyıcısız olmalarıyla benzerlik göstermektedir. Asgari; Uşak Ahat B ve Sivaslı A Lahitleri üzerine yaptığı bir çalışmada Attika etkisinde kalan Suriye Girlandlı Lahitleri'nden etkilendiğini ifade etmiştir²⁶. Birebir benzer örneğini bulamadığımız lahdin ayrıntıya inildiğinde girlandların başlangıç ve bitiş yerleri ile Pamphylia örnekleri arasında yer alan Side Lahdi ile örtüşmekte olduğu da görülmektedir²⁷ (Fig. 6).

Yine bahsedilen özellikleri ile Anadolu dışında Getty Museum²⁸, Metropolitan Museum²⁹ örneğiyle de benzerlik gösterir.

Lahit yan yüzlerinde çok fazla bir farklılık olmamakla birlikte tek farkın lünettelede işlenen kalan betiminde olduğu görülmektedir. Yan yüzlerde ön yüzdeki girlandların benzeri tek olarak alanı sınırlayacak biçimde işlenmiş ve alana sığdırılmaya çalışılmıştır. Lahdin üst köşelerinde başlayıp son-

²² Başol 2004, 7.

²³ İbiş 2015, 243, Res. 8.

²⁴ Ergeç 1987, Lev. XV, Res. 8.

²⁵ Ergeç 1987, 10.

²⁶ Asgari 1981, 22-25; Çelik 2010, 15.

²⁷ Turak 2011, resim 354.

²⁸ Koch – Wight 1988, 30.

²⁹ McCann 1978, 27.



Fig. 3. *Kayseri Lahdi*, *Kayseri Müzesi* (Koch, 2010, Res. 66)



Fig. 4. *Elaiussa Sebaste Lahdi*, *Adana Müzesi* (Koch, 2010, Res. 14)



Fig. 5. *Çağlamaz Lahdi MS II. Yüzyıl Başları* (İbiş 2015, Resim 8)



Fig. 6. Pamphylia Örneği, Side Buluntusu (Turak 2011, Resim 354)

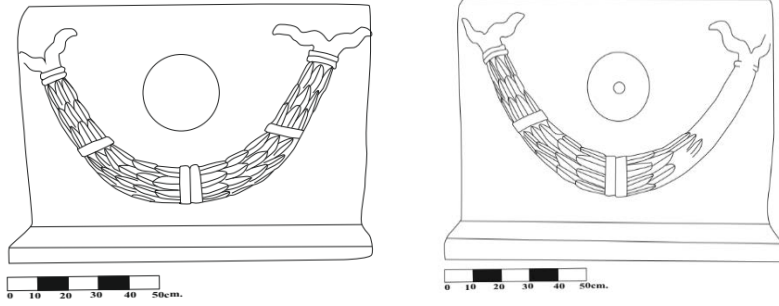


Fig. 7. Ekinözü Lahdi Yan Yüzler (Sağ ve Sol Yüz)



Fig. 8. Termessos-Alketas Kaya Mezarı Üzerindeki Kal-kan Betimi (Işık 2015, Res. 39)



Fig. 9. Pamphylia Örneği Lahit Kapağı Alınlığında Kal-kan Betimi (Turak 2011, Res. 388, T. 3)

bulan girland üç kurdele ile dörde ayrılmış ve basit bir şekilde uçlardan bağlanarak dalgalı bir kurdele ile sonlandırılmıştır. Az da olsa aşınmış olan girland boşluğunda kalkan betimi yer almaktadır. Her iki tarafta da kalkanlar dairesel formlu bombeli şekilde işlenmiştir. Sağ yüzde yer alan kalkanda sol yüzdeki kalkanın orta kısmında küçük bir daire şeklinde verilen umbonun olmayışı aralarındaki tek farktır (Fig. 7).

Özellikle Anadolu'da Pisidia Lahitleri'nde kalkanın kılıçla birlikte verilmesi bu lahitlere özgü olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine Termessos'ta da bu tip benzer kalkan betimlerine rastlanmakta ve kalkan betimi ile mezar sahibinin yüceltildiği, mezardaki kişinin savaşçı bir kimliğe sahip olduğu belirtilmektedir³⁰ (Fig. 8).

Ayrıca Pamphylia'da MS II. yüzyıl sonlarına tarihlenen lahitlerin beşik çatılı kapaklarının alınlık kısımlarında oldukça yoğun bir şekilde Ekinözü Lahdi'ndeki görülen kalkanların benzerinin kullanıldığı görülmektedir (Fig. 9). Turak, bu kalkanların Roma ordusunda vatandaş olmayan askerlerden oluşan birlikler ve süvarilerin kullandığı yuvarlak ya da oval kalkan olduğunu ifade etmiştir³¹.

Ayrıca Ekinözü Lahdi'nin yan yüzlerdeki defne yapraklı girlandlar ve girlandların başlangıç ile bitimlerdeki kurdele şekilleri yönünden MS II. yüzyıl başlarına tarihlenen Çağlamaz Lahdi ile de karşılaştırmak mümkündür (Fig. 10). Ancak Çağlamaz Lahdi'nde defne yaprakları daha ayrıntılı işlenmiştir.

Sol yüzdeki kalkanın hemen üst köşesine graffito şeklinde haç motifi (?) olarak nitelendirebilecek bir işaret yer almaktadır. Biliyoruz ki; lahitler Hristiyanlık Dönemi'nde tekrar düzenlenerek kullanılmıştır. Bu düzenleme yapılırken lahitler üzerindeki bazı betimler çoğu zaman tıraşlanarak yok edilmiş ve yerine küçük haç motifleri işlenmesi veya yazıt eklenmesi gibi Hristiyanlık sembolleri ile zenginleştirilmiştir³². Ancak incelenen birkaç örnekte bu haç işaretleri oldukça özenli bir şekilde yapıldığından Ekinözü Lahdi'ndeki bu basit çizimin haç olup olmadığı şüphelidir. Bu işaretin lahit ve gömüden bağımsız olarak çizilmiş olması da ihtimal dâhilindedir.

Yukarıda belirtildiği gibi lahdin arka yüzünün kabaca tıraşlanarak bırakılması, lahdin duvara dayalı olarak kullanıldığını göstermelidir. Ekinözü Lahdi'nde olduğu gibi arka yüzün kabaca tıraşlanarak bırakılması Roma merkezin karakteristik bir özelliği olmakla birlikte Anadolu'da da yaygın olarak kullanılmıştır³³. Arka yüz incelendiğinde kısa yüzde yer alan ve sonradan çizgi şeklinde yapılan haç benzeri işaretin burada da olduğu görülmektedir. Bu durumda Ekinözü Lahdi'nin Hristiyanlık Dönemi içerisinde gömü için ikinci bir kullanım evresinin olduğu düşünülebilir. Lahdin iç kısmında ise dış yüzeyin aksine tabanında iri murç izleri bulunur. Yan kenarların daha ince tarakla düzlenmediği, arka yüz ve tabana göre daha itinalı bir işçilikle tanzim edildiği anlaşılmaktadır (Fig. 11).

Kapaksız olarak ortaya çıkarılan lahdin bir diğer farklı ve şaşırtan yönü de kapak kenetlerinin fazla görülmeyen bir şekilde tekne kenarının üst yüzeyinde yer almasıdır, deliklerden de anlaşıldığı üzere kapak olasılıkla dikey zıvanalarla tutturulmuştur. Dübelleme tekniğinin 15 cm kenar kalınlığına sahip lahit teknesinin ön üst kısmında ikişer kare, birer yuvarlak, arka kısmında karşılıklı ikişer kare şeklinde, içerisi kurşun dolu kenet yuvaları bulunmaktadır. Bu kenet yuvalarının benzeri Çağlamaz Lahdi'nde görülmekte olup, her iki örnekte de oyukların içerisi demir kenetlerin tutturulması

³⁰ Işık 2015, 204 (bk. dn. 150); Çelik 2017, 96-97; 2018, 188.

³¹ Turak 2011, 234, Res. 388 T. 3.

³² Çelik 2010, 55; Aydın 2017, 29.

³³ Sağlan 2012, 245.



Fig. 10. Çaglamaz Lahdi Yan Yüz (İbiş, 2015 Res. 10)

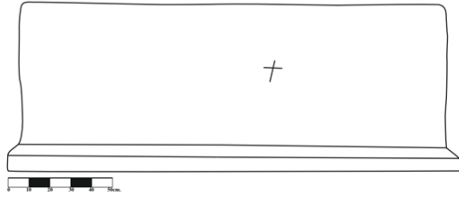


Fig. 11. Ekinözü Lahdi Arka Yüz

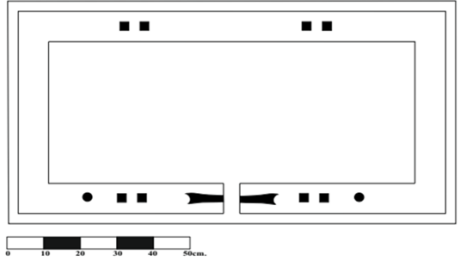


Fig. 12. Ekinözü Lahdi Plan ve Üstten Görünüm

için kurşunla doldurulmuş ve böylece kenetler sabitlenmiştir³⁴. Ayrıntılı bakıldığında lahit teknesinin ön kısmında tam orta üst yüzeyinde kırlangıç kuyruğu biçimindeki yatay kenet izinin de varlığı gözden kaçmamaktadır. Bu kenette tam ortada bulunan oyuğun iki yanına gelecek şekilde yapılmıştır (Fig. 12). Yapılan araştırmalarda Roma Dönemi Lahitleri'nde lahit teknesi duvarlarının üst kenarlarının yukarı bakan yüzü ile kapakların aşağı bakan yüzünün dümdüz kapandığı ve tekne ile kapağın kurşunla lehimlenmiş demir kenetlerle birbirine bağlandığı görülmektedir³⁵.

Eserin iç kısmına baktığımızda yaklaşık 10 cm kadar sonradan bir murç yardımıyla derinleştirildiği anlaşılmaktadır. Bu sonradan derinleştirme işlemi ne maksatla yapılmış kesin olarak bilinmemekle birlikte lahit teknesinin sonradan farklı bir amaca yönelik kullanıldığını gösterebilir.

Değerlendirme ve Sonuç

Ekinözü Lahdi ikonografik olarak incelendiğinde üzerinde işlenen betimler yönünden birbir benzeri olmayan ve bu sebepten ötürü seri üretim yapan bir atölyenin ürünü olmadığı düşünülen bir lahittir.

³⁴ İbiş 2015, 240.

³⁵ Koch 2001, 57.

Lahit üzerinde girlandların yüzeyselliği, girland bağlarının basit dalgalı kurdeleler halinde boşlukta dalgalanıyor gibi gösterilmesi, girland boşluklarında yer alan ve dolgu motifi olan dört ve beş yapraklı rozet veya rüzgâr gülü motiflerine ve yan yüzlerdeki lünettelerde bulunan kalkanların işlenişine bakıldığında lahdin sade bir işçiliğe sahip olduğunu ifade etmek mümkündür. Ayrıca betimler işlenirken yalnızca ana hatların belli edilmesi, ayrıntıya inilmemesi ve girland taşıyıcılarının olmayışı dikkate alındığında;

- Lahit sahibinin tercihinin bu şekilde olduğu,
- Yerel veya gezici bir usta tarafından üretildiği,
- Eserin, lâhit ustasının kendisinin veya bağlı olduğu atölyenin üslubu gereği böyle yapıldığı,
- Ucuza mal etme kaygısının olduğu,
- Yarı işli bir lahit olduğu gibi sonuçlara ulaşılabilir.

Günümüze kadar yapılan çalışmalarda, Anadolu'da ortaya çıkarılan Girlandlı lahitlerin bir kısmı Attika etkili iken bir kısmı Anadolu'nun kendi özelliklerini yansıtan örneklerdir. Ekinözü Lahdi, Anadolu lahit özelliğini yansıtmamaktadır, çünkü Anadolu lahitlerinde genellikle ön yüzde üç adet girland bulunmaktadır. Ancak Anazarbus Nekropolisi, Çağlamaz Tümülüsü ve Kommagene Oda Mezar Lahitleri'nde olduğu gibi ön yüzünde iki adet girland taşıyan az sayıda lahit örneği bilinir. Ayrıca girland sayısını belli bir sebebe bağlamak doğru olmayabilir. Çünkü lahdin ölçüleri, ucuz işçilik, sadelik, kullanılan malzeme ve benzer sebeplerden ötürü farklılık gösteriyor olabilir.



Fig. 13. Tarsus Müzesi Tamamlanmamış Lahit Örneği
(Fotoğraf için Rifat ERGEÇ'e teşekkürler)

Ekinözü Lahdi'ne bezemeler açısından bakıldığında; özellikle girlandlı lahitlerin genelinde görülen, farklı biçimlerdeki girland taşıyıcılarının burada olmayışı, değinilmesi gereken önemli bir konudur. Girland taşıyıcısı bulunmayan lahit temsilcileri nadir görülmekle birlikte, Tarsus Müzesinde bulunan ilgili örnek ışığında; (Fig. 13) lâhit sahibinin siparişinden vazgeçmesi, erken ölmesi, mali problemlerden dolayı işe son vermesi, ya da farklı tercihler gibi olası nedenlere benzer şekilde bu tip girland taşıyıcısı bulunmayan lahitlerin de tamamlanamamış olabileceği düşünülebilir. Bu bağlamda Ekinözü örneğinde de taşıyıcıla-

rın olmaması, girlandlarda ayrıntıya inilmemesi gibi farklılıklar, eserin anılan sebeplerle tamamlanamamış olabileceğini akla getirmektedir.

Lokasyon olarak Ekinözü'nün Kilikia ve Kappadokia'ya yakınlığı, burada faaliyet gösteren ustaların ile alıcıların lahit üretimi veya temini konusunda dış ekollerin etkisinde kalmış olabileceğini düşündürür.

Kilikia'da yerel kireç taşından farklı işçilik, betim ve formda birçok lahdin üretildiği, bunun yanı sıra bir kısım lahdin de Atina'dan bölgeye ithal edildiği anlaşılmaktadır³⁶. Bu anlamda Elaiussa Sebaste Lahdi güzel bir örnektir ve Ekinözü Lahdi de aynı şekilde Attika etkisinde üretilmiş yerel bir

³⁶ Koch 2010, 27, res. 14.

lahit olabilir. Kappadokia'ya bakıldığında bazı lahitler gayet sade işçilikli iken bir kısmı ise oldukça iyi işçilikli olarak üretilmişlerdir³⁷. Bu bölge için Kayseri Müzesi'nde yer alan "22 envanter nolu lahit" örnek verilebilir. Kayseri örneği iyi işçilikli olarak nitelenebilirken Ekinözü örneği ise daha sade işçilikli olarak değerlendirilebilir.

Ekinözü Lahdi ile bezeme yönünden birebir benzer örnek tespit edilememiştir ancak; ön yüzdeki girland sayılarının ve lahit teknesi ölçülerinin yakınlığı bakımından en uygun örnek olarak, yukarıda değinilen Kayseri Müzesi'nde korunan 22 envanter numaralı lahit gösterilebilir (Fig. 3). Bununla birlikte Kayseri Müzesi Girlandlı Lahdi'nin, Beyrut'ta bulunan ve yerel kireç taşından yapılmış bir girlandlı lahit ile benzer özellikler gösterdiği de belirtilmiştir³⁸ ve üzerindeki bir yazıtta lahit sahibinin MS 133 yılında öldüğü anlaşılır. Dolayısıyla bu bilgi ve diğer yakınlıklar Ekinözü Lahdi'ni tarihlemeye imkân tanır.

Ekinözü Lahdi bezeme özellikleri ve lahit teknesi ölçüleri ile MS II. yüzyıl başlarına verilen Çağlamaz Lahdi ve MS II. yüzyıl sonlarına tarihlendirilen Side Müzesi'nde sergilenen lahit ile de yakın özellikler göstermektedir. Ekinözü Lahdi'nin sözü edilen lahitlere benzerliği ve MS II. yüzyılda yapılan Attika Girlandlı Lahitleri'ni hatırlatması aynı dönemde üretildiğini gösterir niteliktedir (Fig. 4).

Özellikle MS II. yüzyılda lâhit yaptırmanın sosyal statü farkını belgelediğini ifade etmek mümkündür. Ekinözü Lahdi'nin özellikle kısa kenarlarındaki lünetelerde kullanılan kalkan bezemeleri düşünüldüğünde, eserin Roma İmparatorluk Dönemi'nde ekonomik durumu ve sosyal statüsü orta seviyede olan bir asker tarafından yaptırılmış olabileceği önerilebilir ancak; örneğin üzerinde yazıtlı bir tabula ansata bulunmaması nedeniyle asker lahdi olduğunu kesin belirlemek mümkün değildir, nihayetinde lahit, sivil bir kimseye de ait olabilir.

Lahit üzerinde izlenen yüzeysel insize haçların olması da lahdin Hristiyanlık Dönemi'nde ikinci bir kullanımla değerlendirildiğine işaret eder. Teknenin şifalı su olarak bilinen acı su kaynağına yakın bir noktada ele geçmesi ve iç tabanında sonradan yapıldığı düşünülen derinleştirme işlemine sahip olması gibi unsurlar teknenin yörede "sal" olarak bilinen ve sağlık alanında kullanılan bir tekne vasfıyla değerlendirildiği görüşünü desteklemektedir. Ayrıca, sal olarak kullanıldığını gösteren bulgulardan biri, tekne iç kısmının acı su içerisinde yer alan demir elementinden dolayı kırmızımsı renk tabakaya bulanmış olmasıdır. Böylece sonraki dönemlerde sağlık sorunlarının giderilmesine yönelik, lahit teknesinin acı suyla doldurularak güneşte ısıtılıp içerisinde hastaların yatırıldığı bir sal olarak kullanıldığı kanısına varılabilir. Nitekim ilçede sal kültürünün günümüzden on yıl öncesine kadar devam etmesi ve yörede yaşayan insanların da teyit etmesi bu düşünceyi doğrulamaktadır. Böylece eser, ilk halinde bir lahit olarak üretilmiş, belki Hristiyanlık Dönemi'nde tekrar gömü amaçlı kullanılmış, ancak daha sonra gerçek amacının dışında sağlık amacıyla da kullanılmış olmalıdır.

Ekinözü İlçesi'nde şüana kadar herhangi bir arkeolojik araştırma ve kazı çalışması yapılmadığından, lahdin ortaya çıkarıldığı alanın Antik bir nekropolis olup olmadığı ya da lahdin yakın civardan buraya taşınıp taşınmadığı belirsizliğini korumaktadır. Anadolu'nun birçok yerinde farklı şekillerde ortaya çıkarılmış daha az kalitede yerel üretim olan lahitlerin değerlendirilip bilim dünyasına kazandırılması Ekinözü Lahdi gibi eserlerin tanımlanması ve tarihlenmesini daha da kolaylaştıracaktır. İşçiliği ve malzemesiyle yerel bir atölye üretimi veya yakın civardan gezici bir usta tarafından yapılmış olabileceği düşünülen Ekinözü Lahdi'nin konumu ve üretim yeri hakkında daha ayrıntılı bilgilerin ilerleyen dönemlerde alanda yapılacak arkeolojik araştırmalarla netlik kazanacağı söylenebilir.

³⁷ Koch 2001, 263.

³⁸ Turak 2005, 10.

BİBLİYOGRAFYA

- Akçay 2007 T. Akçay, "Lahitlerin Tarihsel Gelişimi". *ARKEOİDEA Eski Çağ Bilimleri Dergisi* 2/5 (2007) 22-26.
- Akçay 2016 T. Akçay, *Olba Mezarları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi. Mersin 2016.
- Akçay 2017 T. Akçay, *Yunan ve Roma'da Ölü Kültü*. Eds. E. Erten – M. Özyıldırım. Ankara 2017.
- Asgari 1981 N. Asgari, "Uşak Seçikler ve Çevresinden Roma Çağı Lahitleri ve Mermer Ocakları". *Türk Arkeoloji Dergisi* XXV/2 (1981) 11-47.
- Aydın 2017 A. Aydın, "Adana Arkeoloji Müzesi'ndeki 6610 Numaralı Misis (Mopsuestia) Lahdi". *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 42 (2017) 27-43.
- Bakır 2000 G. Bakır, Y. Ersoy, B. Hürmüzlü-Aytaçlar – N. İ. Hasdağlı, "1998 Yılı Klazomenai Çalışmaları". 21. *Kazı Sonuçları Toplantısı*. Ankara (2000) 47-56.
- Başaran 1998 C. Başaran, *Arkeolojiye Giriş*. Erzurum 1998.
- Başgelen 2013 N. Başgelen, *İskender Lahdi*. İstanbul 2013.
- Başol 2004 A. Başol, *Kayseri Arkeoloji Müzesindeki Lahitler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi. Konya 2004.
- Bayçın 2001 N. Bayçın, "Tarihin görkemli yapıtları arasında Arkeoloji Müzesi". *Skylife* (2001) 26-35.
- Çelik 2010 A. Çelik, *Adana Müzesi Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi. Adana 2010.
- Çelik 2017 A. Çelik, *Beycik 'Fırıncık Mevkii' Antik Yerleşimi: Topografyası, Şehirciliği, Mimarisini*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi. Antalya 2017.
- Çelik 2018 A. Çelik, S. Atalay – F. Büyükyörük, "Hisarçandır'dan Ele Geçen Marcus Aurelius Kamoas ve Ailesine Ait Bir Lahit Mezar". *Phaselis IV* (2013) 180-198.
- Eker 2013 F. Eker, "Kahramanmaraş'ın Tarihi Coğrafyasına Bir Bakış". *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 10/2 (2013) 25-38.
- Ergeç 1987 R. Ergeç, *Anavarza Lahitleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi. Konya 1987.
- Ergeç 2001 R. Ergeç, "Anazarbus Antik Kenti ve Nekropolü". Eds. E. Jean, A. M. Dinçol – S. Durugönül, *La Cilicie: Espaces Et Pouvoirs Locaux (Ile millénaire av. J.-C. – IVe Siècle ap. J.-C.)*. İstanbul: Institut Français d'Études Anatoliennes-Georges Dumézil (2001) 389-410.
- Gökhan – Kaya 2008 İ. Gökhan – S. Kaya, *İlk Çağdan Dulkadirli'lere Kadar Maraş*. Kahramanmaraş 2008.
- Işık 1977 F. Işık, "Zur Datierung des Verschollenen Girlandensapkophags aus Alaşehir". *Archaeologischer Anzeiger* (1977) 380-383.
- Işık 2015 F. Işık, "Arkeolojik Bulgular Işığında Milyas". *Anadolu/Anatolia* 41

- (2015) 187-237.
- İbiş 2015 R. İbiş, "Çağlamaz "A" Tümülüsü'nde Bulunan Girlandlı Lahit Üzerine İlk Değerlendirmeler". 5. Çorum Kazı ve Araştırmalar Sempozyumu. Çorum (2015) 239-252.
- Koch – Wight 1988 G. Koch – K. Wight, *Roman Funerary Sculpture Catalogue of the Collections: The J. Paul Getty Museum*. California 1988.
- Koch 2001 G. Koch, *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*. Çev. Z. Zühre İlkgelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2001.
- Koch 2010 G. Koch, *Türkiye'deki Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*. Çev. B. Varkıvanç. Antalya 2010.
- McCann 1978 A. M. McCann, *The Roman Sarcophagi in the Metropolitan Museum of Art*. New York 1978.
- Michon 1921 E. Michon, "Sarcophage d'Anavarza". *Syria* 2 (1921) 295-304.
- Mustafa – Lovoya 2016 B. Mustafa – M. Châvet Lovoya, "New Discovery in Syrian Coast: Three Garland Sarcophagus". *Zephyrus* 78 (2016) 211-220.
- Pasinli 1989 A. Pasinli, *İstanbul Archaeological Museum*. İstanbul 1989.
- Sağlan 2012 S. Sağlan, "A garland sarcophagus from Karaman". *Anodos: Studies of the Ancient World* 12 (2012) 243-250.
- Saltuk 1997 S. Saltuk, *Arkeoloji Sözlüğü*. İstanbul 1997.
- Strocka 1996 V. M. Strocka, "Datierungskriterien kleinasiatischer Girlandensarkophage". *Archäologischer Anzeiger* (1996) 455-473.
- Turak 2005 Ö. Turak, *Pamphilia Bölgesindeki Attika Tipi Lahitler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi. İstanbul 2005.
- Turak 2011 Ö. Turak, *Roma Dönemi Pamphilia Lahitleri ve Atölye Sorunu*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi. İstanbul 2011.
- Ürkmez 2014 Ö. Ürkmez, "Eski Çağ'da Maraş ya da Marqaşti Germanicia". *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 11/2 (2014) 67-95.
- Yılmaz 2002 F. Yılmaz, "Klazomenai Pişmiş Toprak Lahitlerinin Üretim ve Bezeme Teknikleri". *II. Uluslararası Pişmiş Toprak Sempozyumu*. Eskişehir (2002) 76-82.